

РЕЦЕНЗИЯ

за дисертацията на Румен Шивачев
„БАЙ ГАНЮ – МИТ И ОБРАЗ”
от доц. д-р Пламен Антов

1.

Бай Ганю е много обемна, на практика неизчерпаема фигура – и като литературен образ, и още повече като тип. Бих казал – най-обемната и неизчерпаема фигура в българската литература, включително и защото тук не става дума само и просто за литература.

Хубаво е, че Румен Шивачев е намерил свой собствен подход към нея – като **архетип**. Това според мен е първото и едно от най-важните достойнства на изследването. Каквито и резерви да имаме към избрания подход, той има своето право на съществуване наред с всички останали, които са вече изпробвани.

Всички знаем колко отдавна и колко целенасочено, всеотдайно работи той в тази посока. Известни са ни в общи линии и основните идеи, а и редица конкретни тези на изследването, тъй като те са представяни на научни форуми и публикувани във вид на статии. (Това – нещо, което конвенцията на жанра ме задължава да го изтъкна – е отразено и в предоставената справка: по темата на дисертацията са направени 10 публикации в различни авторитетни научни сборници и списания.)

Но научната дейност на Румен Шивачев, както също знаем, съвсем не се изчерпва с това. Изобщо той не е типичният случай на дисертант и формалните цели на настоящата процедура – колкото научна, толкова и образователна по смисъла си – се отнасят към него с твърде голяма условност. Преките цели на „научната и образователна” степен, за която претендира дисертацията, е да засвидетелства, че авторът е „обучен” да оперира самостоятелно с научната материя. В конкретния случай тази цел е невалидна, тъй като авторът отдавна е доказал това и извън обхвата на самата дисертация.

Р. Шивачев е в Института за литература от 1999 г. като докторант на свободна подготовка и през това време не само участва най-активно в научния живот на секцията/направлението, включително и като съредатор на научни сборници (сред тях и за Алеко Константинов, 2006), но е автор-съставител и на самостоятелни издания с документално-архивен характер. Това са книгите „Другият д-р Кръстев. Дневници, писма и статии” (2003), „Д-р Кръстев в писмата си” (2007) и „Неизвестни писма на Боян Пенев до Спиридон Казанджиев” (2008), чийто извънредно приносен характер за българската литературна история не подлежи на съмнение. В тях Шивачев демонстрира не само откривателски нюх и умения в сложната и неблагодарна работа с архивите, но и теоретична подготовка – изданията са предговорени и аотирани в една напълно достатъчна степен от него.

Същите качества са демонстрирани и при участието му в редакционния екип на т. III от представителния академичен многотомник с избрани съчинения на д-р Кръстев (АИ „Проф. Марин Дринов”, 2007), съдържащ най-малко известната част от наследството на мастития критик, който е другата основна фигура, наред с автора на „Бай Ганю”, в научните интереси на Румен Ш. (а причините за този специален интерес са и от автобиографично естество, както ни е добре известно).

Така че – накратко – 15-годишните занимания на Р. Шивачев с „Бай Ганю“ са само една част от научно-изследователската дейност на дисертанта не само в тематичен, но и в методологичен план. В отлика от посочените по-горе издания, тук той демонстрира умения за същинска (т. е. не издирвателско-приложна) научна работа с теоретико-философски характер.

2.

По своя замисъл, а и по изпълнението си, дисертацията е по-скоро социо-философска, отколкото тясно литературна (ако изобщо подобни разграничения са уместни в хуманитарното поле). Фигурата на номиналния протагонист е разгледана в един широк, социокултурен и народопсихологически план, далеч надхвърлящ обема на конкретната Алекова творба от 1894/95 г. (макар това надхвърляне да е вътрешно предположено от самата творба, съдържащо се иманентно в нея).

Както споменах вече, Румен Шивачев чете Бай Ганю не толкова като литературен образ, а като *архетип*, и то в един пределно конкретен теоретико-методологичен аспект – през аналитичната психология на Юнг (макар това да не е особено видимо нито от наслова на самата дисертация, където са употребени по-тривиалните понятия „мит“ и „образ“, нито от този на нейния монографичен вариант, използващ понятието „сублитературен мит“¹).

Смятам подобен подход – четенето/конструирането на Бай Ганю като *архетип* през аналитичната психология на Юнг – за повече от уместен в случая, доколкото Бай Ганю, освен всичките си тясно литературни и социокултурни проекции, несъмнено е фигура на *колективното несъзнавано*.

Сам по себе си такъв подход е много ангажиращ – както за автора, така и за критика му. Затова не бих си позволил тук да навлизам в детайли относно реализацията на подхода; това би било обект на други жанрови формати (и отчасти вече съм го правил, доколкото Бай Ганю е и сред личните ми изследователски пристрастия, при това в сходен ракурс). – Най-общо бих отбелязал само, че Румен Шивачев е малко излишно съсредоточен повече върху самия метод, отколкото върху приложението му, върху самата жива органика на творбата. Струва ми се, че именно като *архетип*, като израз на едно *колективно несъзнавано*, Бай Ганю разтваря множество сюжети, част от които в това изследване са отминати за сметка на едно по-плътнo придържане към „буквата“ на юнгианския метод.

Бих казал, че това строго придържане към метода е едновременно сред големите плюсове и големите минуси на дисертацията. Предимствата са очевидни: ясно дефинираният и строго следван подход концептуализира изследването, придава му вътрешна хомогенност и го спасява от потъване в „лошата безкрайност“ да се говори за всичко и отвсякъде – опасност, която е съвсем реална, а и трудно избежна в случая „Бай Ганю“ – творбата, героят и още повече (архе)типът. Именно стриктното придържане към избрания метод спасява работата от подобна аморфност.

Но, от друга страна, тази прекалена теоретична фокусираност върху подхода малко изсушава и схематизира работата, правя я некомуникативна (особено в съчетания с някои идиосинক্রазии на стила: усложнен синтаксис, увлечение по чуждици, дори злоупотребата с дълги и предълги абзаци)... Някак си – ако мога по-образно да се изразя – юнгианският подход на моменти ми прилича на прекалено плътна, тежка теоретична черупка, която обгръща, пристяга отвсякъде и задушва

¹ **Румен Шивачев.** *Суб-литературният мит Бай Ганю.* София: Карина – Мариана Тодорова, 2016. – Страниците, на които се позовавам по-нататък в рецензията си, са именно по този издаден вариант на дисертацията (който впрочем не се различава по друго, освен по заглавието си).

живото тяло на самата литературна материя като пряк предмет на изследването. Това е така не само в първата, философско-теоретична част (където методът се разисква някак сам за себе си, отчасти извън инструменталната си функция), но тече като една паралелна линия през цялото изследване. На практика методът от инструмент се превръща във втори предмет на дисертацията, наред с Бай Ганю.

Но това, разбира се, не би могло да бъде някакъв особен недостатък; дори напротив – мета-аргументацията на метода в случая работи и като *пряка* аргументация на самия предмет тъкмо поради плътната срастнатост на двата.

След тези предварителни и най-общии наблюдения минавам към по-близък прочит на дисертацията, следвайки собствената ѝ композиция.

3.

Дисертацията започва с един „Уводен тезис”, който е формулиран като въпрос – „**Какво е Бай Ганьо?**”. Именно „какво”, а не „кой”. Отговорът, който е даден, разтваря пределно обекта си извън едноименната творба, в един широк и по-скоро вертикален план: „*образът на Бай Ганьо в произведението на Алеко Константинов е творчески локализиран образ на архетип, продуциращ митологични мотиви*” (с. 8).

Сред целите на този кратък увод е да формулира основните работни понятия, на първо място *архетип*. Въпреки яснозаявената юнгианска основа на понятието, то е стеснено в посока към националното: Бай Ганю е мислен като „национален” архетип (с. 10) с „едновременно диахронно и синхронно битие” (с. 11) – едновременно „процес” и „явление”, казано с думите на Ст. Елевтеров (с. 12). Това ни кара да се запитаме доколко всъщност нямаме преди всичко едно преартикулиране в юнгиански методологичен и терминологичен ключ на стария – и сякаш вечен, неизбежен – спор за националната и наднационалната (социално-историческа, социокултурна, колективно-психологическа) същност на Алековия герой? – Но националното в случая е надхвърлено не в своята *над*-перспектива, а точно обратното – назад и надолу, в един *инфра*-аспект, чрез реставриране на скрити дълбинни пластове, на скрити енергии, работещи в колективно-психологическите обеми на националното.

Но двете проекции непрестанно интерферират помежду си. В разгръщането на тезата по-нататък вертикалното действие на архетипа се трансформира в хоризонтален план, сдобива се със социокултурен обем. Тази трансформация е съществена за подхода на дисертацията към своя предмет. С пределна яснота, макар и посредством една съвсем не академична образност, тя е формулирана в един пасаж, който е ключов (и неслучайно изнесен от автора на задната корица на книгата като своеобразен анонс): „Майка България забременява от тираничен и нелюбящ я баща и когато идва времето за раждане, от утробата ѝ се освобождава един плод, обременен от вътрешното си ембрионално минало и пренасящ наследените си жизнени проблеми и малформации във всяко следващо потомство, което пък, от своя страна, се стреми по различни начини да се отрече от него, да не го припознае и да го ликвидира като свой баща – като негов Едип.”

Пасажът е ключов не само защото постига най-синтетичната и ярка формулировка на казуса. Той фокусира в една точка, среща и взаимопрониква сюжета на изследването в целия му вертикално-хоризонтален, исторически и социо-психологически обем, от една страна, и методологичната рамка, от друга. При това тази холограмна стереоскопичност е езиково проявена: тук едновременно звучи езикът на самия протагонист („Майка България”), който, разбира се, е колективен – езикът на българския колективен човек с корени дълбоко в

националноидеологическия иконизъм на Възраждането, и оперативния метаезик на метода, на „рамката“, опериращ със същата родово-семейна образност. А вътрешният обем на цялата тази привидно разноредова амплитуда – между фигурите на „Майка България“ и бащата Едип, които не само смислово, но и синтактично рамкират изречението – е изцяло зает от явлението, което е предмет на изследването – от явлението „Бай Ганю“ като „архетип, продуциращ митологични мотиви“, както казва самата дисертация.

Или иначе казано – като явление, разкриващо как определена историческа/генетична обремененост непрестанно се възпроизвежда в хоризонта на актуалното колективно битие.

Археологията на образа (архетипа) неизменно стига назад до петвековното турско присъствие, формирало устойчивия генотип на българското колективно съзнание и още повече *несъзнавано*, чиято фигура е „вечният българин“ на Алеко.

...И тук дисертацията формулира друг от носещите си концепти – Бай Ганю като *сублитературен мит* (с. 17), т. е. именно като една историко-психологическа холограма с национален обем, която литературата само диагностицира и артикулира, но не удържа – а и няма претенции да удържи – в собствените си рамки.

Така работата на Шивачев са забива в самия епицентър на вечно болния, или по-скоро болезнения проблем за националната същност на Бай Ганю. Но избрания методологичен подход – аналитичната психология на Юнг – го спасява като цяло от епекулативни крайности, налице в някои други подобни интерпретации (например на Любомир Котев или Калина Галунова в последно време).

Казах „като цяло“, защото все пак у Шивачев работи една позитивна колективно-национална конотация на архетипа – Бай Ганю като израз на една стихийна дионисовска „несъкрусима виталност“ (с. 153). И тъкмо на тази основа той ще бъде сблизен малко неочаквано на пръв поглед, дискусивно, но може би не съвсем безоснователно, с образ като Лазар Дъбака на Елин Пелин. Следвайки тази логика – но без да изпуска юнгианската парадигма, – авторът стига до един далеч по-спорен жест – до отричане на понятието „интелигент“ като дискриминационно по отношение на колективния „етос“, чиято персонификация е тъкмо Бай Ганю (с. 155): доста спорна постановка, с която лично аз не бих се съгласил. Или поне бих настоял за по-задълбочена аргументация.

...Но да се върна към уводния тезис, за да обобщя: тук най-общо е проследена социокултурната и колективно-психологическа (а не литературно-критическа!) реконструкция на явлението (архетипа) „Бай Ганю“ – дискутиране именно на архетиповия му характер. – И наред с това най-едро очертаване на проблема в българското хуманитарно знание (направено изборно, а не с хронологическа изчерпателност), са проектирани базисни анонси към следващите глави на дисертацията.

4.

Първата същинска глава е изцяло теоретично-философска. Тя се занимава с основното понятие **архетип**, както то е въведено и разработено от аналитичната психология на Юнг и „неговата“ школа, която демонстрира завидна активност и до днес. (Тук Румен Ш. е бил улеснен от факта, че не само почти целият Юнг е преведен на български, но и многочислените му епигони в специалната поредица на издателство „Лега артис“. Затруднението по-скоро е било да се отсее значимото, смисленото в цялата тази епигонска свръхпродукция.)

Това представяне на базисния теоретичен концепт е направено с дълбоко познаване на материята, с едно скрупулъзно и дори прекалено детайлно потъване в нея. (Вече изразих резервите си: налице е прекалено подробна и отчасти самоцелна реконструкция на юнгианската парадигма, напускане обсега на самия предмет, който трябва да бъде аргументиран чрез нея.. Образно можем да оприличим тази първа глава на един прекалено масивен постамент за фигурата, която ще бъде поставена върху него.)

Сред основните, носещи инструменти, които са извлечени от тази теоретико-философска дискусия, е антитезата „бащи–потомци”, гесп. „статика–динамика” (мултиплицирана в „семантичен покой – семантична йерархия”), през която архетипът „Бай Ганю” се прожектира в българската историческа конкретика („робство–освобождение”). Така теоретико-философската абстракция пряко проработва в плана на конкретните исторически и социокултурни реалности, чиято рожба е Бай Ганю именно като *национален* архетип. Нерядко в аргументацията на тезата си авторът не просто цитира авторитети като Юнг и Попър, но активно диалогизира с техни постановки, надгражда ги с оглед на предмета си.

Макар основен ключ да си остава Юнг, в теоретичната аргументация на подхода са привлечени и други автори – от Платон до Рикъор и Женет.

Постепенно общата теория на архетипа, въпреки сублитературната си обемност, се фокусира върху литературната материя (с. 38) – върху специфичните интерференции между тях (т. нар. *литературен мит/архетип*). Тук Бай Ганю се редополога сред феномени като „Дон Кихот”, „Фауст” и др. (с. 44), едновременно литературни образи и културни митове/архетипове.

С оглед на сублитературната специфика на Бай Ганю – включително и като герой на литературна творба – е въведено понятието „вербална култура”, за да се обозначи една обща сфера на литературното и извън- (суб-) литературното, включително и масовата култура, където обитава архетипът „Бай Ганю” едновременно като литературен и „все-национален” (sic!: с. 50) образ.

5.

Втората глава се фокусира върху „Бай Ганю” като **архетип** и **социален мит** и някои конкретни податки за това в творбата на Алеко. Главата стои, така да се каже, върху една основна юнгианска теза – митът като разказ за сблъсък между архетипи (с. 62), плюс символния потенциал на самия мит (Лосев). Централният концепт „архетип” е представен като нещо средно между излинялото от преупотреба в ерата на позитивизма понятие „социален тип” и речника на митологичната теория („мит”).

Тук в особено чист вид проличава един от похватите на Р. Шивачев: излаз от „архетипната” оптика и аргументирането ѝ чрез близък прочит на отделни детайли (именно детайли) от Алековата творба. Социокултурната същност на архетипа е „просветната” чрез силнонасочено, прорязващо фокусиране върху един определен детайл, скрупулъзно и на пръв поглед дори самоцелно анализиран в дълбочина – в случая сдвоеността „агарянски ямурлук – белгийска мантия” в знаменития начален абзац на Алековата творба от 1895 г. Това сдвояване е използвано като специфичен ключ към проблема: целият исторически субстрат „робство–свобода” е закодиран тук, заедно с целия си колективно-психологически и аксиологически товар (антитези като национално–социално, положително–отрицателно и т. н.).

Авторът не се оставя да бъде подхлъзнат от лесната инерция на втръснали антитези от типа: национален или социален тип е Бай Ганю, отрицателен или положителен? По-скоро той изследва тъкмо проблемните зони на сцепване в тях –

именно онова, което е „суб-“ в образа, невидимото, убягващото от еднозначните дефиниции, скритите равнища и енергии в него.

Тук проличава и друго от достойнствата на труда – че без да се отклонява от собствената си магистрална линия, някак пътем успява да контекстуализира тезите си, като ги вплита в широко разклонена мрежа от цитати, отправки под линия, аналогии с други прочити на Алековата творба и социалния тип „Бай Ганю“.

6.

Оттук нататък дисертацията задълго се съсредоточава върху няколко конкретни „гледнища“. Първото е на **Ив. Д. Шишманов**, а чрез него – и на **Паисий**. Дискутирана е продуктивната аналогия между Паисиевия „юрод“ от самото начало на Възраждането, който се срами да се нарече българин, и Алековият герой от края му, който гръмогласно се бие с юмруци в косматите гърди: „Булгар! Булгар!“ (тази аналогия като червена нишка преминава през цялото изследване): „*юродът* като фикционална персоналия на робството и *Бай Ганьо* като персонализирана фикция на Освобождението“, казано със сложния език на самата дисертация (с. 110).

Сдвояването е вътрешно амбивалентно: Паисиевият „юрод“ като историческият базис на Бай Ганю (с. 133), от една страна; но от друга страна имаме красноречивото „Булгар! Булгар!“ на героя. Една двойственост на идентификациите, която имплицира цялата сложност на казуса: „юродът“ като тип, чието разклонение ще се окаже Бай Ганю (с. 135).

Но и тук Р. Шивачев не се ограничава с пасивно представяне на чужди „гледнища“; това представяне е активно, диалогично: чуждите тези са интегрирани в собствените, ясно зададени в началните глави. – Работата изобщо е силно центростремителна; тя неизменно асимилира всичко, до което се докосне, впряга го директно в собствената си кауза.

7.

Достойнство е преинтерпретацията на отделни интерпретации на образа, и специално вниманието, отделено на **Георги Константинов** – един незаслужено пренебрегван критик. Аз също смятам, че в неговия подход към Бай Ганю има продуктивни неща, които заслужават да бъдат включени в по-активен научен оборот. Точно това прави дисертацията в следващата си глава. Достатъчно е да се посочи само диалектическият принцип на *енантиодромията* (определен още от Хераклит), при който качествата на един обект се превръщат в негови недостатъци и обратно. Напълно съм съгласен, че точно подобно осцилиращо отношение е продуктивният подход към явлението „Бай Ганю“, а не еднозначното му заклеяване (а още по-малко фаворизирането му).

Включването на Г. Константинов в знаменитата дискусия на сп. „Философски преглед“ (1931 г.) е повод да се обърне внимание на цялата дискусия, и най-вече на другото най-важно участие в нея – това на Константин Петканов.

Все в рамките на тази глава да отбележа една от характерните черти на дисертацията: някои особено инвективни прозрения, подхвърлени някак мимоходом, уж между другото, но които изненадват със свежата си оригиналност и се врязват в съзнанието на читателя. Повод ми дава антитезата „*интуицията* Алеко Константинов“ срещу „*инстинктът* Бай Ганьо“ (с. 177), която, смея да кажа, обогатява вечния проблем за отношението *автор–герой* в казуса „Бай Ганю“.

8.

След погледа през две от класическите интерпретации на образа (тук можем да се запитаме защо точно Ив. Шишманов и Г. Константинов са предпочетените, а са пренебрегнати ред други „класически“ персонално-критически оптики към Алековата творба и героя/типа: на д-р Кръстев, Б. Пенев, Г. Бакалов, Ив. Мешеков, М. Ралчев; за това можем да правим догадки, но в крайна сметка ще сме принудени да приемем волята на автора) – та след двата погледа *през*, дисертацията насочва вниманието си пряко и отблизо върху механизмите, чрез които творбата на Алеко борава с архетипа, стабилизира го и на практика го произвежда в про- и ретроспективен план, както и върху емпиричния социоконтекст на създаването ѝ (главата, онасловена „*Своенравието на архетипа*“).

Но и този херменевтичен подход е силно редуциран, избирателно фокусиран върху отделни частни и дори маргинални на пръв поглед аспекти; но, оказва се, те по особен начин не само контекстуализират прекия обект/протагонист, а предлагат нови, освежаващи ракурси към него.

Първият силен акцент в главата е изясняването на „вторите образи“, както са наречени (или девтерогонистите, според терминологията на Живко Иванов), особено техния колективен образ от втората, т. нар. „българска“ част; дискутирана е и природата на смешното в творбата. При едно повторно връщане към „вторите образи“ малко по-нататък в същата глава (с. 218) те са поставени някак мимоходом, но съвсем не безоснователно между Вазовите „чичовци“ и българановската литература – един от онези неразгърнати проблясъци, изобилстващи в дисертацията, за които вече споменах.

В един херменевтичен план (употребявам термина тук като обратното на тенденцията към грубо и нерядко вулгарно социологизиране на образа) се отстоява идеята за първенстващата роля на героя във вечната антитеза „Бай Ганю – Алеко“: „образът води творбата“; героят е този, който създава автора си (с. 205). Лично за мен аргументацията в случая не е съвсем убедителна, и не защото директно се противопоставя на една „класическа“ представа, затвърдена в колективното съзнание от поредицата рисунки на Бешков; неубедителна е, защото се основава главно на механична аналогия с някои подобни сдвоявания (Фауст–Гьоте) в контекста на немската култура и през цитат от Юнг, при това взет сам за себе си, изваден от широкия си контекст. Съпоставката между фигурите на Фауст и Бай Ганю като литературни митове (архетипове) би била некоректна, ако остане само в рамките на литературното – те са същностно разноредови фигури във всякакъв смисъл: за разлика от „немеца“ Фауст, „българинът“ Бай Ганю все пак би бил неразбираем без конкретно-социалния си субстрат. Въпреки инвективния хоризонт на подобни успоредявания по принцип, тук, струва ми се, е едно от местата в дисертацията, където прекалено близкото придържане към теоретичната парадигма е изиграло лоша шега. (Подобна абсолютизация на метода и на формулата *magister dixit* – в случая Юнг – по същество възпроизвежда свръхнормативни практики, добре познати ни от марксисткото литературознание.)

По-свежо ми се струва друго усилие, което дисертацията прави в тази глава – да открие един маргинален и абсолютно незабелязван до този момент образ – този на *мъртвата Марийка*, Бай-Ганювата сестра. Отново в основата е Юнг – в случая теорията му за „семеиния принцип“, която е приложена към отношението между протагониста и неговата сестра. На пръв поглед и тук изглежда, че имаме по-скоро механично прилагане на метода, насилствено вкарване на „живото“ тяло на Алековата творба в Прокрустовото ложе на предпоставената теоретична схема. Но в конкретния случай механизмът, струва ми се, проработва. Дори да е малко произволна, дори и да не споделяме съвсем увереността на Р. Шивачев, че мъртвата

Марийка е *anima* на Алеко (както самият Бай Ганю е негова „сянка” – все юнгиански понятия), подобна операция е все пак оправдана: тръгвайки от този уж маргинален за творбата „роднински” сюжет, дисертацията предприема скрупулозна археологизация на Бай-Ганювото родословие, при това в най-широкия обхват на фигурата, излизайки извън конкретната творба, преминавайки от Бай Ганю литературния герой към Бай Ганю (архе)типа. Налице е едно разтваряне на вътрешното художествено пространство на творбата – не на (архе)типа „Бай Ганю”, а на самата творба на Алеко, – което е на ръба на интерпретативното своеволие: щом като във втората си част, и още повече отвъд себе си, в различните си дописвания (които започват още през 1897 г. с книгата на Георги х. Бонев), творбата снабдява протагониста си с племенници, значи имаме основание да предполагаме наличие и на втора, раждала сестра, освен мъртвата Марийка (с. 96). Усилия, които при цялата си условност, на границата на свръхинтерпретацията, притурят щрихи към опита ни за проумяване на тази безкрайна, неизчерпаема *opera aperta* и нейния не по-малко безкраен, неизчерпаем протагонист.

9.

Следващата глава продължава в същия маниер. Тук са събрани различни аспекти и подходи, обединени от наслова „*Ракурси на дълбинното*”: структурата на творбата „Бай Ганю”, от една страна (механизмът ѝ на разказване); архетипът „Бай Ганю” и неговият социокултурен контекст, от друга; биографичната фигура на Алеко, от трета. – Но тази безсистемност е привидна, тъкмо в казуса „Бай Ганю” тя има своето вътрешно, „дълбинно” основание. Подобна разноредова свързаност тук е реален фактор в далеч по-голяма степен, отколкото в която и да е друга творба не само в българската литература. Затова, струва ми се, много уместно точно по този начин дисертацията е едновременно кулминирана и финално обобщена – разбира се, отново през теоретико-концептуалната парадигма на аналитичната психология.

Продуктивността на тази интегралност на подхода особено проличава например в прилагането на психоаналитичния метод в структурно-композиционен план – специфична „психологизация” на трите композиционни части на Алековата творба: прологът като „*раждане-сътворение*”, пътуването към/по Европа в първата част като специфична *екстровеерсия*, завръщането и пребиваването в България като *интровоерсия* (с. 244–246).

В тази заключително-обобщаваща картина е вплетена и критическата рецепция, едновременно в линейно-хронологичен и вътрешно-структурен аспект (в последната подглава 5), с което композиционната рамка на цялото изследване е затворена.

10.

След тази затваряща рамка е добавено само едно „*актуално заключение*”, озаглавено „Бай Ганю, Дон Кихот и Санчо Панса – идеята за родното и идеологиите ѝ”. Тук чрез сблъскването на две опозитивни сдвоявания – „*Бай Ганю – Алеко*”, от една страна, и „*Бай Ганю – Дон Кихот / Санчо Панса*”, от друга – дискусията се връща отново към „вечния” въпрос за родното у Бай Ганю.

Тази оперативна колизия изглежда твърде усложнена, разноредова. Но и тя има основанията си у Юнг – в начина, по който той изследва отношението между автор и герой (Ницше–Заратустра, Гьоте–Фауст) и противоположно-сдвоени персонажни двойки в световната литература (Квазимодо–Есмералда, Фауст–Мефистофел и, разбира се – „чистият” случай – Дон Кихот и Санчо Панса).

Подобно буквализиране на парадигмата с оглед на един конкретен частен случай крие своите рискове, но понякога то е доста продуктивно; и тук случаят, струва ми се, е точно такъв. По този начин всъщност се дискутира свръхцентралният въпрос доколко национален е Бай Ганю и доколко е универсална фигура на преходни епохи – демаркационната „червена линия”, която минава през цялото рецептивно битие на героя/типа и го разсича.

11.

Вече обърнах внимание на отделни свои несъгласия; сега да систематизирам впечатленията си в тази насока.

Като изключим най-важния проблем с прекалено силната, доминантна позиция на теоретичната решетка, която понякога сковава погледа към *самата* творба, задушават го и, така да се каже, прави рамката по-важна от самата картина (но пък в други случаи разкрива неочаквано продуктивни перспективи), основните ми резерви са свързани с прекалената на моменти стилистична и терминологична усложненост. А също и с недоизяснеността на отделни тези, подхвърлени наедно и останали недокрай аргументирани.

От съвсем друг порядък са някои недостатъци на ортографията. Дисертацията има очевидни проблеми с нормативната употреба на слятото и полуслятото изписване на отделни двусъставни думи, включително и основни работни понятия, като „психоаналитично” или „сублитературно”, изписвани с малко тире.

12.

Авторефератът проследява коректно структурния развой и концептуалната същност на дисертацията. Всъщност бих казал, че той много прегледно резюмира дисертацията, като откроява централната ѝ логика, освобождавайки я от затлачващите я понякога подробности. (В този смисъл дори съжалявам, че не е включен по някакъв начин към корпуса на самата книга.)

Не видях – поне в електронния вариант, който на мен ми бе изпратен от автора – специално обособен раздел с така наречените приноси. Но аз съм последният човек, който би отдал значение на подобна липса (в случай, че такова формално изискване все още е налице – при непрестанните промени в нормативната база човек наистина губи ориентация)²; така или иначе важна е самата дисертация; тя е налице и всеки лесно ще открие сам в нея приносите. А те в случая са очевидни и според мен – безспорни. Най-малкото, за пръв път проблемът „Бай Ганю” – (архе)типът, но и творбата – е подложен цялостно, концептуално и систематично на интерпретация през една определена теоретико-философска парадигма, която е не само много продуктивна в конкретния случай, но и отдавна доказала ефективността си в световната литературно-научна практика.

Библиографията е подборна, силно редуцирана. Но това в случая е достойнство с оглед на практически неизбродния обем на секундарната литература върху Алековата книга и нейния герой/тип. В противен случай би се стигнало до пълно разпиляване.

Дълго работена и премисляна, и с добрите, и със слабите си страни дисертацията е вътрешно монолитна, завършена и несъмнено приносна.

² Изобщо смятам, че в новия, „игнатовски” формат на процедурите по защита, който е силно стеснен, изискването за автореферат е практически обезсмислено. – А изискването дисертантът сам да изтъква приносите си винаги ми се е струвало абсурдно.

Като цяло предложеният дисертационен труд демонстрира убедителни достойнства, които ми дават основание да препоръчам на уважаемото научно жури да присъди на автора Румен Шивачев т. нар. образователна и научна степен „доктор“.

28 април 2016

доц. д-р ПЛАМЕН АНТОВ